

INTERNATIONAL JOURNAL

Institute of Knowledge Management

KNOWLEDGE

Vol. 26. 4.
Scientific Papers

MEDICAL SCIENCES AND HEALTH

KIJ

Vol. 26

No. 4

pp. 999 - 1370

Skopje 2018

KNOWLEDGE

***INTERNATIONAL JOURNAL
SCIENTIFIC PAPERS
VOL. 26.4.***

September, 2018

INSTITUTE OF KNOWLEDGE MANAGEMENT

SKOPJE, MACEDONIA

KNOWLEDGE

International Journal Scientific papers Vol. 26.4.

ADVISORY BOARD

Vlado Kambovski PhD, Robert Dimitrovski PhD, Siniša Zarić PhD, Maria Kavdanska PhD, Venelin Terziev PhD, Mirjana Borota – Popovska PhD, Cezar Birzea PhD, Ljubomir Kekenovski PhD, Aleksandar Nikolovski PhD, Veselin Videv PhD, Ivo Zupanovic, PhD, Savo Ashtalkoski PhD, Svetlana Trajković PhD, Zivota Radosavljević PhD, Lasta Spasovski PhD, Mersad Mujevic PhD, Nonka Mateva PhD, Rositsa Chobanova PhD, Predrag Trajković PhD, Dzulijana Tomovska PhD, Nedzat Koraljić PhD, Nebojsa Pavlović PhD, Nikolina Ognenska PhD, Baki Koleci PhD, Lisen Bashkurti PhD, Trajce Dojcinovski PhD, Jana Merdzanova PhD, Zoran Srzentić PhD, Nikolai Sashkov Cankov PhD, Marija Kostic PhD

Print: GRAFOPROM – Bitola

Editor: IKM – Skopje

Editor in chief

Robert Dimitrovski, PhD

KNOWLEDGE - International Journal Scientific Papers Vol. 26.4.

ISSN 1857-923X (for e-version)

ISSN 2545 – 4439 (for printed version)

SCIENTIFIC COMMITTEE

President: Academic, Prof. Vlado Kambovski PhD, Skopje (Macedonia)

Vice presidents:

Prof. Robert Dimitrovski PhD, Institute of Knowledge Management, Skopje (Macedonia)

Prof. Sinisa Zaric, PhD, Faculty of Economics, University of Belgrade, Belgrade (Serbia)

Prof. Venelin Terziev PhD, University of Rousse, Rousse (Bulgaria)

Prof. Mersad Mujevic PhD, Public Procurement Administration of Montenegro (Montenegro)

Members:

- Prof. Aleksandar Nikolovski PhD, FON University, Skopje (Macedonia)
- Prof. Aleksandar Korablev PhD, Dean, Faculty for economy and management, Saint Petersburg State Forest Technical University, Saint Petersburg (Russian Federation)
- Prof. Azra Adjajlic – Dedovic PhD, Faculty of criminology and security, Sarajevo (Bosnia & Herzegovina)
- Prof. Antoanela Hristova PhD, European Polytechnic University, Pernik (Bulgaria)
- Prof. Anita Trajkovska PhD, Rochester University (USA)
- Prof. Anka Trajkovska-Petkoska PhD, UKLO, Faculty of technology and technical sciences, Bitola (Macedonia)
- Prof. Alisabri Sabani PhD, Faculty of criminology and security, Sarajevo (Bosnia & Herzegovina)
- Prof. Ahmad Zakeri PhD, University of Wolver Hampton, (United Kingdom)
- Prof. Ana Dzumalievva PhD, South-West University “Neofit Rilski”, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Branko Sotirov PhD, University of Rousse, Rousse (Bulgaria)
- Prof. Branko Boshkovic, PhD, College of Sports and Health, Belgrade (Serbia)
- Prof. Branimir Kampl PhD, Institute SANO, Zagreb (Croatia)
- Prof. Baki Koleci PhD, University Hadzi Zeka, Peja (Kosovo)
- Prof. Branislav Simonovic PhD, Faculty of Law, Kragujevac (Serbia)
- Prof. Bistra Angelovska, Faculty of Medicine, University “Goce Delcev”, Shtip (Macedonia)
- Prof. Cezar Birzea, PhD, National School for Political and Administrative Studies, Bucharest (Romania)
- Prof. Cvetko Andreevski, Dean, Faculty of Tourism, UKLO, Bitola (Macedonia)
- Prof. Drago Cvijanovic, PhD, Faculty of Hotel Management and Tourism, University of Kragujevac, Vrnjacka Banja (Serbia)
- Prof. Dusan Ristic, PhD Emeritus, College of professional studies in Management and Business Communication, Novi Sad (Serbia)
- Prof. Dimitar Radev, PhD, Rector, University of Telecommunications and Post, Sofia (Bulgaria)
- Prof. Daniela Todorova PhD, Rector of “Todor Kableshev” University of Transport, Sofia (Bulgaria)
- Prof. Dragan Kokovic PhD, University of Novi Sad, Novi Sad (Serbia)
- Prof. Dragan Marinkovic PhD, High health – sanitary school for professional studies, Belgrade (Serbia)
- Prof. Daniela Ivanova Popova PhD, Faculty of Public Health and Sport, SWU Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Dzulijana Tomovska, PhD, Dean, Faculty of Biotechnical sciences, Bitola (Macedonia)

- Prof. Evgenia Penkova-Pantaleeva PhD, UNWE -Sofia (Bulgaria)
- Prof. Georgi Georgiev PhD, National Military University “Vasil Levski”, Veliko Trnovo (Bulgaria)
- Prof. Helmut Shramke PhD, former Head of the University of Vienna Reform Group (Austria)
- Prof. Hristina Georgieva Yancheva, PhD, Rector, Agricultural University, Plovdiv (Bulgaria)
- Prof. Hristo Beloev PhD, Bulgarian Academy of Science, Rector of the University of Rousse (Bulgaria)
- Prof. Hristina Milcheva, Medical college, Trakia University, Stara Zagora (Bulgaria)
- Prof. Izet Zeqiri, PhD, Academic, SEEU, Tetovo (Macedonia)
- Prof. Ivan Marchevski, PhD, Rector, D.A. Tsenov Academy of Economics, Svishtov (Bulgaria)
- Doc. Igor Stubelj, PhD, PhD, Faculty of Management, Primorska University, Koper (Slovenia)
- Prof. Ivan Petkov PhD, Rector, European Polytechnic University, Pernik (Bulgaria)
- Prof. Isa Spahiu PhD, AAB University, Prishtina (Kosovo)
- Prof. Ivana Jelik PhD, University of Podgorica, Faculty of Law, Podgorica (Montenegro)
- Prof. Islam Hasani PhD, Kingston University (Bahrein)
- Prof. Jova Ateljevic PhD, Faculty of Economy, University of Banja Luka, (Bosnia & Herzegovina)
- Prof. Jove Kekenovski PhD, Faculty of Tourism, UKLO , Bitola (Macedonia)
- Prof. Jonko Kunchev PhD, University „Cernorizec Hrabar“ - Varna (Bulgaria)
- Prof. Jelena Stojanovic PhD, High medicine school for professional studies “Hipokrat”, Bujanovac (Serbia)
- Prof Karl Schopf, PhD, Akademie fur wissenschaftliche forchung und studium, Wien (Austria)
- Prof. Katerina Belichovska, PhD, Faculty of Agricultural Sciences, UKIM, Skopje (Macedonia)
- Prof. Krasimir Petkov, PhD, National Sports Academy “Vassil Levski”, Sofia (Bulgaria)
- Prof. Kamal Al-Nakib PhD, College of Business Administration Department, Kingdom University (Bahrain)
- Prof. Lidija Tozi PhD, Faculty of Pharmacy, Ss. Cyril and Methodius University, Skopje (Macedonia)
- Prof. Laste Spasovski PhD, Vocational and educational centre, Skopje (Macedonia)
- Prof. Lujza Grueva, PhD, Faculty of Medical Sciences, UKIM, Skopje (Macedonia)
- Prof. Lisen Bashkurti PhD, Global Vice President of Sun Moon University (Albania)
- Prof. Lence Mircevska PhD, High Medicine School, Bitola, (Macedonia)
- Prof. Ljubomir Kekenovski PhD, Faculty of Economics, UKIM, Skopje (Macedonia)
- Prof. Ljupce Kocovski PhD, Faculty of Biotechnical sciences, Bitola (Macedonia)
- Prof. Marusya Lyubcheva PhD, University “Prof. Asen Zlatarov”, Member of the European Parliament, Burgas (Bulgaria)
- Prof. Maria Kavdanska PhD, Faculty of Pedagogy, South-West University Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Maja Lubenova Cholakova PhD, Faculty of Public Health and Sport, SWU Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Mirjana Borota-Popovska, PhD, Centre for Management and Human Resource Development, Institute for Sociological, Political and Juridical Research, Skopje (Macedonia)

- Prof. Mihail Garevski, PhD, Institute of Earthquake Engineering and Engineering Seismology, Skopje (Macedonia)
- Prof. Misho Hristovski PhD, Faculty of Veterinary Medicine, Ss. Cyril and Methodius University, Skopje (Macedonia)
- Prof. Mitko Kotochevski, PhD, Faculty of Philosophy, UKIM, Skopje (Macedonia)
- Prof. Milan Radosavljevic PhD, Dean, Faculty of strategic and operational management, Union University, Belgrade (Serbia)
- Prof. Marija Topuzovska-Latkovikj, PhD, Centre for Management and Human Resource Development, Institute for Sociological, Political and Juridical Research, Skopje (Macedonia)
- Prof. Marija Knezevic PhD, Academic, Banja Luka, (Bosnia and Herzegovina)
- Prof. Margarita Bogdanova PhD, D.A.Tsenov Academy of Economics, Svishtov (Bulgaria)
- Prof. Mahmut Chelik PhD, Faculty of Philology, University “Goce Delchev”, Shtip (Macedonia)
- Prof. Marija Mandaric PhD, Faculty of Hotel Management and Tourism, University of Kragujevac, Vrnjacka Banja (Serbia)
- Prof. Mustafa Kacar PhD, Euro College, Istanbul (Turkey)
- Prof. Marina Simin PhD, College of professional studies in Management and Business Communication, Sremski Karlovci (Serbia)
- Prof. Miladin Kalinic, College of professional studies in Management and Business Communication, Sremski Karlovci (Serbia)
- Prof. Mitre Stojanovski PhD, Faculty of Biotechnical sciences, Bitola (Macedonia)
- Prof. Miodrag Smelcerovic PhD, High Technological and Artistic Vocational School, Leskovac (Serbia)
- Prof. Nadka Kostadinova, Faculty of Economics, Trakia University, Stara Zagora (Bulgaria)
- Prof. Nenad Taneski PhD, Military Academy “Mihailo Apostolski”, Skopje (Macedonia)
- Prof. Nevenka Tatkovic PhD, Juraj Dobrila University of Pula, Pula (Croatia)
- Prof. Natalija Kirejenko PhD, Faculty For economic and Business, Institute of Entrepreneurial Activity, Minsk (Belarus)
- Prof. Nikolay Georgiev PhD, “Todor Kableshkov” University of Transport, Sofia (Bulgaria)
- Prof. Nikolina Ognenska PhD, Faculty of Music, SEU - Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Nedzat Korajlic PhD, Faculty of criminology and security, Sarajevo (Bosnia & Herzegovina)
- Prof. Nishad M. Navaz PhD, Kingdom University (India)
- Prof. Oliver Iliev PhD, Faculty of Communication and IT, FON University, Skopje (Macedonia)
- Prof. Oliver Dimitrijevic PhD, High medicine school for professional studies “Hipokrat”, Bujanovac (Serbia)
- Prof. Paul Sergius Koku, PhD, Florida State University, Florida (USA)
- Prof. Primoz Dolenc, PhD, Faculty of Management, Primorska University, Koper (Slovenia)
- Prof. Predrag Trajkovic PhD, JMPNT, Vranje (Serbia)
- Prof. Petar Kolev PhD, “Todor Kableshkov” University of Transport, Sofia (Bulgaria)
- Prof. Pere Tumbas PhD, Faculty of Economics, University of Novi Sad, Subotica (Serbia)
- Prof. Rade Ratkovic PhD, Faculty of Business and Tourism, Budva (Montenegro)
- Prof. Rositsa Chobanova PhD, University of Telecommunications and Posts, Sofia (Bulgaria)
- Prof. Rumen Valcovski PhD, Imunolab Sofia (Bulgaria)
- Prof. Rumen Stefanov PhD, Dean, Faculty of public health, Medical University of Plovdiv (Bulgaria)

- Prof. Sasho Korunoski, Rector, UKLO, Bitola (Macedonia)
- Prof. Sashko Plachkov PhD, Faculty of Pedagogy, University Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Sreten Miladinovski, PhD, Dean, Faculty of Law, MIT University (Skopje)
- Prof. Snezhana Lazarevic, PhD, College of Sports and Health, Belgrade (Serbia)
- Prof. Stojan Ivanov Ivanov PhD, Faculty of Public Health and Sport, SWU Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Snezana Stoilova, PhD, High Medicine School, Bitola, (Macedonia)
- Prof. Stojna Ristevska PhD, High Medicine School, Bitola, (Macedonia)
- Prof. Suzana Pavlovic PhD, High health – sanitary school for professional studies, Belgrade (Serbia)
- Prof. Sandra Zivanovic, PhD, Faculty of Hotel Management and Tourism, University of Kragujevac, Vrnjacka Banja (Serbia)
- Prof. Shyqeri Kabashi, College “Biznesi”, Prishtina (Kosovo)
- Prof. Trayan Popkochev PhD, Faculty of Pedagogy, South-West University Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Todor Krystevich, Vice Rector, D.A. Tsenov Academy of Economics, Svishtov (Bulgaria)
- Prof. Todorcka Atanasova, Faculty of Economics, Trakia University, Stara Zagora (Bulgaria)
- Doc. Tatyana Sobolieva PhD, State Higher Education Establishment Vadiym Getman Kiyev National Economic University, Kiyev (Ukraine)
- Prof. Tzako Pantaleev PhD, NBUniversity , Sofia (Bulgaria)
- Prof. Tosko Krstev PhD, European Polytechnic University, Pernik (Bulgaria)
- Prof. Tihomir Domazet PhD, President of the Croatian Institute for Finance and Accounting, Zagreb (Croatia)
- Prof. Violeta Dimova PhD, Faculty of Philology, University “Goce Delchev”, Shtip (Macedonia)
- Prof. Volodymyr Denysyuk, PhD, Dobrov Center for Scientific and Technological Potential and History studies at the National Academy of Sciences of Ukraine (Ukraine)
- Prof. Valentina Staneva PhD, “Todor Kableshev” University of Transport, Sofia (Bulgaria)
- Prof. Vladimir Lazarov PhD, European Polytechnic University, Pernik (Bulgaria)
- Prof. Vasil Zecev PhD, College of tourism, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Venus Del Rosario PhD, Arab Open University (Philippines)
- Prof. Yuri Doroshenko PhD, Dean, Faculty of Economics and Management, Belgorod (Russian Federation)
- Prof. Zlatko Pejkov, PhD, Faculty of Agricultural Sciences, UKIM, Skopje (Macedonia)
- Prof. Zivota Radosavljevik PhD, Dean, Faculty FORCUP, Union University, Belgrade (Serbia)
- Prof. Zorka Jugovic PhD, High health – sanitary school for professional studies, Belgrade (Serbia)

EDITORIAL REVIEW BOARD

Each paper is reviewed by the editor and, if it is judged suitable for this publication, it is then sent to two referees for double blind peer review.

The editorial review board is consisted of 45 members, full professors in the fields 1) Natural and mathematical sciences, 2) Technical and technological sciences, 3) Medical sciences and Health, 4) Biotechnical sciences, 5) Social sciences, and 6) Humanities from all the Balkan countries and the region.

Contents

HbA1C TEST FOR DIAGNOSIS DIABETES MELLITUS, EXPERIENCES OF PHI GOTSE DELCEV IN DELCEVO IN THE PERIOD FROM 2015 TO 2017 1017
 Katerina Gjorgievska Velinova..... 1017
 Biljana Gjorgjeska 1017
 INCREASING AND CONFIRMING THE CULTURE OF MOVEMENT IN THE PEOPLE FOR PREVENTION OF SUGAR DIABETES TYPE 2 AND ITS CONDITIONS..... 1025
 Snezhina Georgieva 1025
 Varvara Pancheva 1025
 THE SATISFACTION OF PATIENTS IN BULGARIA OF THE VOLUME AND QUALITY OF HEALTH CARE IN DIABETES MELLITUS 1033
 Varvara Pancheva 1033
 Nadka Vassileva..... 1033
 Valentin Vasilev..... 1033
 OPINION OF THE STUDENTS OF THE MEDICAL COLLEGE, THE OLD TOWN OF ZAGORA FOR THE WIDE USE OF ANTIBIOTICS 1039
 Rozalina Yordanova..... 1039
 Pavlina Teneva..... 1039
 ACUTE DISSEMINATED ENCEPHALOMYELITIS: CLINICAL PRESENTATION, DIAGNOSTICS, TREATMENT, OUTCOME AND DISTINGUISHNESS FROM MULTIPLE SCLEROSIS 1045
 Leara Alili Ademi 1045
 Blerim Ademi..... 1045
 CHALLENGES FOR FAMILIES OF CHILDREN WITH EPILEPSY 1051
 Dimitrina Blagoeva 1051
 MULTIDRUGRESISTANT TUBERCULOSIS- CHALLENGES, DILEMMAS, TREATMENT ... 1057
 Ljiljana Simonovska 1057
 Iva Paneva..... 1057
 Gordana Panova..... 1057
 Lence Nikolovska 1057
 HORMESIS – FRIEND AND FOE IN OUR LIFE..... 1063
 Vasilka Ilieva 1063
 EFFECTIVENESS OF COMPLEX REHABILITATION WITH DEEP OSCILLATION AND KINESITHERAPY FOR PAIN RELIEF IN PATIENTS WITH GONARTHROSIS 1071
 Mratskova Galina..... 1071
 Dimitrov Nedko 1071
 Petrov Damyan..... 1071
 FORMING PROFESSIONAL SKILLS OF OCCUPATIONAL THERAPY IN CLINICAL PRACTICE 1079
 Violeta Ivanova..... 1079
 Ruska Paskaleva..... 1079
 Katya Peeva 1079
 TREATMENT OF HYPERTENSION AND COMPLICATIONS IN THE EMERGENCY DEPARTMENT – DELCHEVO 1085
 Bistra Angelovska..... 1085

Elena Drakalska	1085
Ana Gligorovska	1085
Aleksandar Cvetkovski	1085
MOTIVATION AND SATISFACTION OF THE TRAINING OF STUDENTS OF PROFESSIONAL DIRECTION "HEALTH CARE"	1091
Pavlina Teneva.....	1091
Katya Mollova	1091
Hristina Milcheva.....	1091
NURSING STUDENTS` TRAINING IN GERIATRIC CARE: CHALLENGES, REALITY, TRENDS	1097
Galina Terzieva.....	1097
Katya Popova	1097
STRATEGIC GUIDELINES FOR PREVENTION OF OCCUPATIONAL STRESS AMONG HEALTHCARE PROFESSIONALS	1105
Zlatina Lecheva.....	1105
SPECIFICATION OF ACQUIRED SOCIAL COMPETENCES IN THE TRAINING OF GERIATRIC SPECIALISTS IN BULGARIA	1111
Mariya Dimova	1111
EXAMINATION OF THE RELATION BETWEEN PERSONAL CHARACTERISTICS AND THE HIGH RISK SEXUAL BEHAVIOUR	1117
Nino Koleva.....	1117
PATHOLOGICAL CONDITIONS FOR THE DURATION OF THE PREGNANCY AND THE EFFECTS OF PHYSICAL ACTIVITY ON THE MOTHER AND THE FETUS.....	1127
Danica Gjurovska.....	1127
Lence Nikolovska	1127
BIRTH WEIGHT OF THE CHILD AND DURATION OF BREST FEEDING AS POSSIBLE RISK FACTORS FOR DEVELOPMENT OF MOLAR INCISOR HYPOMINERALIZATION (MIH)	1133
Svetla Petrova	1133
Tanya Nihtyanova.....	1133
Plamena Sapunarova.....	1133
Maria-Magdalena Buchkova.....	1133
ИСХРАНА И ТРЕТМАН НА ТРУДНИЦА	1139
Панова Гордана	1139
Шуманов Ѓорѓи.....	1139
Симоновска Лилјана	1139
Страхил Газепов.....	1139
SOCIAL ECONOMIC ASPECT AND TREATMENT OF THE PATIENTS WITH A STROKE.....	1145
Gordana Panova.....	1145
Ljiljana Simonovska	1145
Gjorgji Shumanov.....	1145
PROMOTION AND PROPHYLAXIS OF CHILDREN'S CARDIAC HEALTH - LONG-TERM INVESTMENT IN THE HEALTH OF THE FUTURE GENERATION	1153
Tanya Popova.....	1153
Ivanka Stambolova.....	1153
TREATMENT OF MUSCLE PAIN WITH MIOFASCIAL TECHNIQUES AND TRIGGER POINTS TREATMENT	1159

Lence Nikolovska	1159
Mario Nikolovski	1159
Tose Krstev	1159
Kristijan Nikolovski	1159
STUDY OF THE PHYSICAL ACTIVITY OF CHILDREN IN PRE-SCHOOL AGE WITH OVERWEIGHT	1165
Vanya Pavlova	1165
Katya Peeva	1165
ROLE OF THE NURSE IN THE PREVENTION OF CARDIOVASCULAR DISEASE	1171
Marieta Todorova	1171
PERFORATED PEPTIC ULCERS-SURGICAL TREATMENT	1177
Boyko Atanasov	1177
Nikolay Belev	1177
STUDENT SATISFACTION BY QUALITY OF HEALTHCARE MANAGEMENT IN MEDICAL ESTABLISHMENT	1183
Kamelia Bogdanova	1183
STANDARD BEHAVIOR AND CARE IN RECURRENT PERIOD OF PATIENTS AFTER BURNS	1189
Anushka Dimitrova	1189
PREVENTION OF OBESITY IN EARLY SCHOOL AGE CHILDREN	1195
Snezhina Georgieva	1195
METHODS FOR TRAINING OF ADULT PATIENTS WITH CHRONIC DISEASES	1199
Albena Andonova	1199
Mima Nikolova	1199
Silviya Kyuchukova	1199
FRACTURE ERGOTHERAPY	1205
Maria Becheva	1205
MACRO- AND MICROELEMENTS AND THEIR PHYSIOLOGICAL IMPORTANCE FOR THE BONE MINERAL DENSITY	1211
Radka Tomova	1211
Svetla Asenova	1211
Bisera Atanasova	1211
Krasimira Tzoneva	1211
Mariana Nikolova	1211
Miglena Slavova	1211
Radka Hadjiolova	1211
EVALUATION OF ULTRASOUND BASED POINT SHEAR WAVE ELASTOGRAPHY FOR DIAGNOSIS OF INFLAMMATORY PANCREATIC DISEASES	1217
Bozhidar Hristov	1217
Vladimir Andonov	1217
COMPARISON OF THE SHORT TERM EFFECTS IN THE DECREASE OF THE PAIN IN THE TREATMENT OF DISFUNCTIONS OF THE CERVICAL PART	1225
Toshe Krstev	1225
Lence Nikolovska	1225
Tamara Stratorska	1225
Dance Vasileva	1225

POSITIVE HEALTHY BEHAVIOR OF STUDENTS - CONDITION FOR PREVENTING OBESITY	
.....	1229
Petya Stefanova.....	1229
Galina Terzieva.....	1229
Monika Obreykova	1229
Dechko Ignatov	1229
CONTROL OF EPIDEMIC PAROTITIS IN THE REPUBLIC OF MACEDONIA.....	
Gjorgji Shumanov.....	1235
Strahil Gazepov.....	1235
Evgenija Nikolovska.....	1235
Marina Stojceva	1235
Gordana Panova.....	1235
Tatjana Rushkovska.....	1235
Lazar Shumanovski.....	1235
Canka Shumanova	1235
IMPORTANCE OF HYGIENE BEHAVIOR OF POOL FACILITY USERS	
Slavica Ostojić Krsmanović.....	1243
Ljiljana Crnčević Radović	1243
CLIMATIC CHANGES AND THEIR IMPACT IN THE QUALITY OF HUMAN LIFE.....	
Fauzi Skenderi	1251
FUNCTIONAL WORKLOAD OF YOUNG TEENAGE GYMNASTS- 12-14 YEARS OF AGE.....	
Kaloyana Krumova-Tsoncheva.....	1255
STUDYING THE OPPORTUNITIES TO ADJUST THE DIVERSITY OF SPORT IN STUDENTS.	
Sider Dimitrov	1261
Todor Cvetanov	1261
ANALYSIS OF CLINICAL PARAMETERS OF PATIENTS WITH GRAVES' DISEASE.....	
Radka Tomova.....	1267
Pavlina Koseva.....	1267
Zdravko Kamenov	1267
Mariana Nikolova	1267
Radka Hadjiolova.....	1267
RECENT KNOWLEDGE ABOUT THE EFFICACY OF HERBAL PREPARATION OF SAW PALMETTO IN TREATMENT OF BENIGN PROSTATIC HYPERPLASIA	
Antonela Velkova	1273
Viktorija Maksimova	1273
PREVALENCE OF HYPERMETROPY IN PRESCHOOL CHILDREN IN DELCHEVO	
Ilija Atanasov	1281
Gazepov Strahil.....	1281
Alen Georgiev	1281
Pavle Kocev	1281
PREVALENCE OF MYOPIA IN PRESCHOOL CHILDREN IN RADOVISH	
Vesna Pesheva Jankovski	1287
Gazepov Strahil.....	1287
Panova Gordana.....	1287
Georgi Shumanov	1287

REDUCTION OF DMFT INDEX AFTER IMPLEMENTATION OF THE "NATIONAL STRATEGY FOR PREVENTION OF ORAL DISEASES OF CHILDREN AGED 0-14 YEARS IN THE REPUBLIC OF MACEDONIA FROM 2008-2018"	1293
Sofija Carceva Shalja	1293
Biljana Getova	1293
Kiro Papakoca	1293
Stefan Kitanovski	1293
BASIC PRINCIPLES AND STAGES OF TREATMENT OF PATIENTS WITH MAXILLARY RESECTION.....	1301
Ivan Gerdzhikov.....	1301
DENTOALVEOLAR INJURIES	1307
Alban Shabani	1307
Dimova Cena	1307
Naskova Sanja.....	1307
Zarkova-Atanasova Julija	1307
PREVALENCE OF CARIES OF PRIMARY AND PERMANENT TEETH IN CHILDREN WITH OVERWEIGHT AND OBESITY	1311
Plamena Sapunarova.....	1311
Tanya Nihtyanova.....	1311
Svetla Petrova	1311
Elitsa Veneva	1311
BASIC OF INCREASING ALVEOLAR RIDGE – AUGUMENTATION.....	1317
Shpend Aliu	1317
Dimova Cena	1317
Biljana Evrosimovska	1317
Zlatanovska Katerina	1317
PREVALENCE OF DENTAL EROSIONS IN CHILDREN WITH OVERWEIGHT AND OBESITY	1321
Tanya Nihtyanova.....	1321
Plamena Sapunarova.....	1321
Svetla Petrova	1321
COMBINED PROSTHETIC TREATMENT OPTIONS FOR PATIENTS WITH HARD PALATE RESECTION.....	1327
Ivan Gerdzhikov.....	1327
UPDATE IN PERIRADICULAR SURGERY	1331
Dimova Cena	1331
Biljana Evrosimovska	1331
Zlatanovska Katerina	1331
Naskova Sanja.....	1331
Zarkova-Atanasova Julija	1331
COMPARISON OF ROOT SURFACE ROUGHNESS INDUCED BY HAND AND ULTRASONIC INSTRUMENTATION ON TREATED MOLARS: AN IN VITRO STUDY	1335
Ivanovska- Stojanoska Marija.....	1335
Popovska Mirjana	1335
Dimova Cena	1335
Ljuba Simjanovska.....	1335

Spasovski Spiro.....	1335
Radojkova- Nikolovska Vera.....	1335
Kristina Mitic	1335
Angela Tasevska	1335
ORAL HYGIENE DURING ORTHODONTIC TREATMENT	1341
Sandra Atanasova.....	1341
Ivona Kovachevska	1341
Sanja Nashkova.....	1341
Verica Toneva.....	1341
Katerina Zlatanovska	1341
Natasha Longurova	1341
ORAL HEALTH ASSESSMENT AMONG ELDERLY IN LONG TERM RESICENCE	1347
Mihajlo Petrovski.....	1347
Ivona Kovacevska	1347
Olivera Terzieva-Petrovska.....	1347
Kiro Papakoca.....	1347
Ana Minovska.....	1347
Sofija Carceva-Salja.....	1347
COMPARATIVE ANALYSIS FOR THE USE OF DENTAL NANOCOMPOSITES IN MACEDONIA, BULGARIA AND SWEDEN.....	1355
Ivona Kovacevska	1355
Katerina Zlatanovska	1355
Natasa Longurova	1355
Olivera Terzieva-Petrovska.....	1355
Zlatko Georgiev	1355
ALTERNATIVE SOLUTIONS FOR TREATMENT OF PARTIAL EDENTULISM – FLEXIBLE DENTURES.....	1361
Katerina Zlatanovska	1361
Ivona Kovacevska.....	1361
Cena Dimova	1361
Natasa Longurova	1361
Sanja Naskova.....	1361
Julija Zarkova-Atanasova	1361
THE MOST COMMON COMPLICATIONS AFTER ENDODONTIC TREATMENT	1367
Natasa Longurova	1367
Katerina Zlatanovska	1367
Ivona Kovacevska.....	1367
Sandra Atanasova.....	1367
Nikola Denkov	1367

DENTOALVEOLAR INJURIES

Alban Shabani

PHO”Aldodent”Gnjilane, Kosovo, albi_dents@hotmail.com

Dimova Cena

Faculty of medical science, “Goce Delcev” University, Stip, R. Macedonia
cena.dimova@ugd.edu.mk

Naskova Sanja

Faculty of medical science, “Goce Delcev” University, Stip, R. Macedonia
sanja.naskova@ugd.edu.mk

Zarkova-Atanasova Julija

Faculty of medical science, “Goce Delcev” University, Stip, R. Macedonia
julija.zarkova@ugd.edu.mk

Abstract: Denatoalveolar and peroral soft tissue injuries are often caused and caused by several types of trauma. Among the most common causes are falls, road accidents, sports injuries, squabbles, child abuse and injuries to playgrounds. More injuries are caused by a drop in children who begin to go and peak at children before they start school. Usually the dentist is called by frightened parents whose child has fallen and bleeds from his mouth. It is very important that the dentist has knowledge of dental illnesses so that he can effectively resolve them when they occur.

Keywords: injuries, dental, alveolar.

ДЕНТОАЛВЕОЛАРНИ ПОВРЕДИ

Албан Шабани

ПЗУ „Алдодент,, Гњилане, Косово, albi_dents@hotmail.com

Цена Димова

Факултет за медицински науки, Универзитет „Гоце Делчев“ Штип, Р. Македонија
cena.dimova@ugd.edu.mk

Сања Нашкова

Факултет за медицински науки, Универзитет „Гоце Делчев“ Штип, Р. Македонија
sanja.naskova@ugd.edu.mk

Јулија Заркова- Атанасова

Факултет за медицински науки, Универзитет „Гоце Делчев“ Штип, Р. Македонија
julija.zarkova@ugd.edu.mk

Резиме: Дентоалвеоларните и периоралните мекоткивни повреди честопати настануваат и се предизвикани од повеќе типови на траума. Меѓу најчестите причини се пад, сообраќајни несреќи, спортски повреди, препирки, злоставување на деца и повреди на игралишта. Повеќе повреди се причинети од пад кај деца кои почнуваат да одат и го достигнува врвот кај деца пред да почнат во школо. Обично стоматологот е повикан од уплашени родители чие дете паднало и крвари од устата. Многу е важно стоматологот да има познавање за дентоалвеоларните повреди така да може ефикасно да ги реши кога ќе се јават.

Клучни зборови: повреди, дентални, алвеоларни.

1. ВОВЕД

Дентоалвеоларните и периоралните мекоткивни повреди честопати настануваат и се предизвикани од повеќе типови на траума. Меѓу најчестите причини се пад, сообраќајни несреќи, спортски повреди, препирки, злоставување на деца и повреди на игралишта. Повеќе повреди се причинети од пад кај деца кои почнуваат да одат и го достигнува врвот кај деца пред да почнат во школо. Обично стоматологот е повикан од уплашени родители чие дете паднало и крвари од устата. Многу е важно стоматологот да има познавање за дентоалвеоларните повреди така да може ефикасно да ги реши кога ќе се јават.

Дентоалвеоларните повреди можат да бидат предизвикани од директна сила насочена кон забот или индиректна сила, најчесто пренесувајќи се преку мекото ткиво, како што е усната. Повредите на околните меки ткива скоро секогаш се придружени со повреди на дентоалвеоларни структури. На пример, гингивата може да биде раскината, долната усна може да биде зафатена меѓу забите при повредата правејќи и лацерација по целата ширина, или подот на усната празнина може да биде лацериран. Познавањето на техниките за решавање на повредите на обете дентоалвеоларни и повреди на меките ткива е неопходно да му овозможи на стоматологот да ги третира повредите ефикасно. Во првиот дел на ова поглавје се зборува за повреди на забите и алвеоларниот продолжеток, во вториот дел се зборува за повредите на околуусното меко ткиво без оглед дали се причинети истовремено со дентоалвеоларната повреда.

2. РЕШАВАЊЕ НА ДЕНТОАЛВЕОЛАРНИ ПОВРЕДИ

Повредите на забите и алвеоларниот процес се чести и треба да бидат згрижени како итни состојби, бидејќи успехот зависи од имедијатното згрижување на повредата. Бидејќи соодветниот третман може да се даде после поставување точна дијагноза, дијагностичкиот процес треба да започне веднаш тоа со:

2.1. ИСТОРИЈА (анамнеза): Првиот чекор во секој дијагностички процес треба да биде обезбедување на веродостојна историја. Комплетната историја за повредата треба да се добије од пациентот, додавајќи информации кој, кога, каде и како. Стоматологот мора да ги постави следниве прашања на пациентот, родителот или сигурен извор:

1. Кој е пациентот? Вклучително овде треба да биде името, возраст, адреса, телефон и други демографски факти. Овие факти треба да се обезбедат брзо за да не се губи време.

2. Кога се случи повредата? Ова е едно од најважните прашања кои треба да се прашаат, бидејќи истражувањата покажуваат дека колку е пократко времето од избивањето на забот тогаш има можност за репозиција и за подобра прогноза. Исто така резултатите од третирање на дислоцирани заби, фрактури на коронката (со експонирана или неекспонирана пулпа) и алвеоларни фрактури можат да влијаат ако се доцни со третманот.

3. Каде се случи повредата? Ова прашање може да биде важно поради можноста од и степенот на бактериска и хемиска контаминација кој треба да биде проверен. На пример ако детето падне на игралиште и му навлезе нечистотија во раната, тогаш треба да се праша дали има тетанусна профилакса. Од друга страна ако повредата се случи од чист предмет кој бил држан во устата голема бактериска контаминација од надворешна средина не треба да се очекува.

4. Како се случи повредата? Природата на траумата обезбедува важни знаци кои се карактеристични и се резултат на одредена ткивната повреда. На пример патник во возило кој не е врзан со појас може да биде турнат кон предницата со прекумерна сила и да има оштетување на забите но исто така може да има придружни фатални повреди на вратот. Начинот на кој се настанати повредите е корисна информација и треба да го натера клиничарот да испита и други можни повреди. Дополнителните информации кои ќе се соберат со овие прашања можат да ни укажат на поврзаноста со причината на повредата. Ако пациентот не може да се сети што се случило, некоја претходна медицинска состојба како што е епилепсија, може да предизвика несреќа со настанување на повреда. Повредите предизвикани од можна небрежност од други имаат и правни аспекти. Овие забелешки треба да го опоменат клиничарот да ги документира наодите кај пациентот. Уште една работа која треба да ја има на памет клиничарот кога прегледува дете чии повреди не личат како резултат од повредата опишана од родителот е детското малтретирање. За жал детското малтретирање стана многу зачестено во последниве години, така да високо ниво на сомничавост е еденствен начин преку кој може да се открие од страна на медицински персонал.

5. Каков третман бил преземен после повредата (ако имало)?

Ова прашање дава важна информација во однос на првобитната состојба на повредената регија. Дали беше делумно избиениот заб реплантиран од страна на пациентот или родителот? Како беше заштитен забот до донесување кај докторот?

6. Дали некој забележал заб или дел од заб на местото на незгодата? Пред да се постави точна дијагноза и да се направи план на терапија императивно е да се преброи секој заб кој го имал пациентот пред незгодата. Ако за време на клиничкиот преглед се забележи дека недостасува цел заб или коронка а во анамнезата нема податоци дека е изгубен на местото на повредата тогаш треба да се направат ртг снимки на периоорално меко ткиво, на градниот кош и на стомачната регија ако е потребно да се открие присуството на изгубениот дел.

7. Каква е општата здравствена состојба на пациентот? Битно е да се земе добра медицинска анамнеза, не треба да се игнорира брзањето на докторот да го реплантира изгубениот заб. Тоа може да биде направено напредно со третманот или веднаш после тоа. Во анамнезата каде има алергија на лекови, срцева слабост, нарушување во крварењето, други системски нарушувања пред третманот треба да се земат лековите што ги користи, бидејќи нивното присуство влијае на третманот што ќе го направи докторот.

8. Дали пациентот има гадење, повраќање, несвестица, амнезија, главоболка, проблеми со видот или конфузност после незгодата? Потврден одговор на било кое од овие прашања може да индицира на интракранијална повреда и да го насочи стоматологот да овозможи медицинска консултација веднаш после завршениот третман. Ако пациентот се уште ги има овие симптоми или ако пациентот не се чувствува или не изгледа добро веднаш треба да се упати во поголема здравствена установа. Животот на пациентот не треба да се загрози за да се сочува избиениот заб.

9. Дали има пореметување на загризот? Потврден одговор на ова прашање индицира поместување на заб или фрактура на алвеоларниот продолжеток или фрактура на вилицата.

3. КЛИНИЧКИ ПРЕГЛЕД

Ова е можеби најважниот дел од дијагностичкиот процес. Преку прегледот на пациентот кој има повреда на дентоалвеоларни структури не треба да се фокусира само на на тие места. Придружни повреди можат исто така да бидат присутни, анамнезата може да го насочи докторот да ги прегледа и другите регии за знаци од повреди. Виталните знаци како што е пулсот, крвниот притисок и дишење треба да бидат измерени. Вакви тестови можат да се постигнат за време на земање анамнеза. Исто така и менталната состојба се забележува при земањето анамнеза и додека се изведуваат клиничкиот преглед преку посматрање на начинот на кој пациентот реагира на прегледот и одговара на прашања. За време на клиничкиот преглед следниве регии треба рутински да се прегледаат.

1. Екстраорални меко ткивни повреди (рани)

Лацерација, абразија, контузија на кожата се јавуваат најчесто со дентоалвеоларните повреди и треба да се нотираат. Ако е присутна лацерација треба да се одреди и длабочината. Дали е лацерацијата проширена преку целата ширина на усната или образот. Дали има некои витални структури како што се паротидниот дуктус или фацијалниот нерв да се пресечени со правецот на лацерацијата? Големи лацерации како овие е најдобро да се третираат од орален или максилофацијален хирург.

2. Интраорални мекоткивни рани

Повредите на орално меко ткиво се многу често придружени со дентоалвеоларни повреди. Пред да се премине на прегледот, може е потребно да се отстранат крвните коагулуми, да се испира со физиолошки раствор и да се исчисти усната шуплина. Региите кои крварат обично добро реагираат на притисок со газа. Мекоткивни повреди треба да се забележат и при прегледот треба да сме сигурни каде има страни тела како коронки од забите или цели заби, заедно со делови од усните, под на усна празнина, образи или други регии. Докторот исто така треба да нотира и кои регии се со голем губиток на меко ткиво, затоа што крвното снабдување кон делот од ткивото може да биде нарушено.

3. Фрактура на вилицата или на алвеоларниот продолжеток. Фрактурите на вилиците најчесто се откриваат на палпација. Бидејќи болката може да биде многу јака после повредата, прегледот ќе биде отежнат. Крварење на подот на усната празнина или лабијалниот вестибулум може да индицира за фрактура на вилицата. Деловите алвеоларниот процесус кои се скршени најдобро се откриваат со визуелен преглед и палпација.

4. Преглед на коронката на забот за присуство на фрактура или експонирање на пулпата. За адекватен преглед забите треба да се исчистат од крвта. Секоја фрактура треба да биде нотирана. Важно е и се нотира длабочината на фрактурата. Дали е проширена на дентинот или на пулпата?

5. Дислокација на забот. Забите можат да бидат дислоцирани во било кој правец. Најчесто тие се поместени во буко-лингвален правец, но исто така можат да бидат интродирани или екструдирани. Кај најтешкиот случај на дислокација на забот е авулзија или избивање што значи дека забот е целосно поместен од алвеоларната чашка. Проверка на оклузијата на забите може да ни овозможи помош при одредување на минимални поместувања на забот.

6. Мобилност на забот. Сите заби треба да бидат проверени за нивната мобилност во вертикален и хоризонтален правец. Забот што изгледа дека не е мобилен но има значајна мобилност може да има

прикриена фрактура на коренот. Ако соседниот заб се движи заедно со забот кој се тестира, треба да се посомневаме во дентоалвеоларна фрактура.

7. Перкусија на забот . кога забот не изгледа дека е поместен но сеуште има болка во тој предел при перкусија се одредува каде периодонталниот лигамент има претрпено некоја повреда.

8. Тестирање на пулпата на забот. Иако многу ретко се користи при акутни повреди, тестот на виталност (кој предизвикува реакција од забот) може да не насочи за видот на терапијата на забот откако откако повредата ќе се санира. Може да се добије лажно-негативен резултат, така да забот треба уште еднаш да се тестира неколку недели подоцна и пред да се прави ендодонтска терапија.

4. ЗАКЛУЧОК

Преку анамнезата, клиничкиот и радиолошкиот преглед докторот треба да може да го определи планот на терапија. Некои околности може да придонесат да се остави не третирана помала повреда од самиот доктор. Сериозен проблемот за докторот најчесто настанува кага повредениот пациент не соработуваат, а тоа се најчесто деца. Комбинација на траума кај детето и неговиот страв од стоматолог придонесува обична хирушка процедура да биде невозможна без општа анестезија.

КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА

- [1] Драговиќ М. (1988). Ургентна хирургија врата. Медицинска књига. Београд, Загреб.
- [2] Juniper R. (1990). Emergencies in dental practice diagnosis and management. Heinemann med books, Oxford.
- [3] Петовиќ В, Гавриќ М.(2001). Ургентна стања. Издавачка куќа “Драганиќ”, Београд.
- [4] Но М, Mills J. (1985). Ургентна медицина – савремена дијагностик и лечење, Савремена администрација, Београд.